

RECENSION: KVINNOR OCH MESSIASGESTALTER I SCIENCE FICTION- FILM

Sjö, Sofia 2007: Spelar kön någon roll när man räddar världen? Kvinnor, kvinnligheter och messiasmyter i SF-film. Åbo: Åbo Akademis förlag. 285 sidor.

Andreas Backa

Religion och film är ett mångfacetterat forskningsområde som diskuterats av flertalet forskare under de senaste åren. Kvinnors förhållande till det religiösa är dock något som ofta hamnat i skymundan inom filmforskningen, och av denna orsak är religionsvetaren Sofia Sjö's doktorsavhandling i religionsvetenskap vid Åbo Akademi ett välkommet inslag i den vetenskapliga debatten. Avhandlingens syfte är att undersöka hur kvinnlighet och kvinnliga karaktärer framställs i förhållande till det mytiska motivet med en messias som räddar världen som det framställs i några populära science fiction-filmer och tv-serier. I studien har författaren två huvudsakliga angreppssätt. Först undersöks kvinnornas roll i filmer där en manlig messiasgestalt kan identifieras, och i avhandlingens senare del studeras kvinnliga messiasgestalter i jämförelse med de manliga. Avhandlingen kan i högsta grad karakteriseras som tvärvetenskaplig eftersom den kombinerar feministisk teori med både religions- och filmvetenskap.

FILM SOM MATERIAL

Undersökningen grundar sig på sammanlagt nitton filmer och två tv-serier: *Sjärnornas Krig*-filmerna, *Alien*-filmerna, *Terminator*-filmerna, *Matrix*-filmerna, *Dune*, *Det femte elementet* och *Wing Commander* samt tv-serierna *Dark Angel* och *Buffy Vampyrdråparen*. Materialet kontextualiseras genom en presentation av science fiction-genrens utveckling från 1920-talet, då den kan sägas ha uppstått, fram till nutid, vilket är tacksamt för den som inte är insatt. Dessutom definieras termer som är av betydelse för studien i bokens inledning, bland andra messiasgestalt, science fiction, religion och kvinnlighet.

Något som jag emellertid saknar är bakgrundsinformation om intrigen och de olika rollfigurerna i filmerna och tv-serierna. Även om detta inte är en förutsättning för förståelse av analysen skulle det definitivt underlätta läsningen om man fick veta mer om handlingen.

Sjö beskriver sig själv som forskare och filmfantast. Vidare berättar hon att hennes position som science fiction-fan kommit att aktualiseras ytterligare genom forskningen, vilket hon anser har berikat, snarare än försvårat, undersökningen. För en folklorist är det därför förvånande att reflexivitetens problematiken inte berörs över huvud taget i avhandlingen. Problematisering av den dubbla rollen som både forskare och fan kunde ha gett analysen större djup.

KÄRLEKSOBJEKT OCH MÖDRAR

När Sjö studerar kvinnors relation till manliga messiasgestalter utgår hon från två karaktärstyper som är speciellt framträdande i materialet: kärleksobjektet och modern. Utmärkande för kärleksobjekten är att de har en viktig roll i myten. De är både aktiva och modiga, och utmanar på så vis bilden av den hjälplösa kvinnan som traditionellt har varit allmänt förekommande på den vita duken. Trots detta kvarstår faktumet att de är kärleksobjekt som är förbundna med en manlig messiasgestalt, vilket begränsar deras karaktärer. Detta kommer till uttryck bland annat genom att de hamnar utanför den religiösa sfären – religion blir något som enbart männen ska hålla på med. Modersgestalterna som Sjö undersöker i det följande kapitlet har däremot en närmare relation till det religiösa, då det visar sig att messiasgestalterna ofta kan spåra sitt religiösa arv till modern. Även i framställningen av moderskaraktären ser man en del drag som bryter mot traditionella värderingar.

I avhandlingens senare del fortsätter Sjö med att studera kvinnliga messiasgestalter för att se vad som händer med myten när en kvinna tillåts rädda världen. I fokus är bland andra *Alien*-filmerna och den populära tv-serien *Buffy Vampyrdråparen*. Kvinnorna i materialet är ganska olika varandra, men deras förhållande till det religiösa är ändå slående lika, och framför allt annorlunda i jämförelse med de manliga messiasgestalterna. Medan de manliga ses som religiösa auktoriteter och ledare har kvinnorna mindre att säga till om i andliga frågor. Science fiction-genrens kvinnor bryter dock med den traditionella kvinnobilden genom att de intar den centrala rollen som en messias. Men samtidigt visar de också att man fortfarande inte riktigt vågar släppa taget och låta kvinnan få religiös makt fullt ut. Analysen är träffande och visar tydligt på hur det moderna samhället speglas i populärkulturen.

SAMHÄLLET OCH POPULÄRKULTUREN

Sjö framhåller att film inte bara fungerar som en kulturell spegel, utan också kan ha inflytande på samhället och vårt förhållningssätt till fenomen som religion och

ANDREAS BACKA

könsroller. Sett ur detta perspektiv är science fiction-genren speciellt intressant att undersöka eftersom den öppnar för ett synsätt enligt vilket manlighet och kvinnlighet inte längre står i ett motsatsförhållande till varandra. I filmens värld utmanas både den klassiska messiasmyten och synen på kvinnligt respektive manligt.

Temat för Sjös avhandling är aktuellt och pekar på ett ännu relativt outforskat område. Även om visst utrymme lämnas för språkliga förbättringar är avhandlingen lättläst. Genom att i högre grad fokusera den visuella layouten kunde boken ha gjorts mer lättillgänglig. Exempelvis skulle innehållet bli mer levande om läsaren själv fick se hur personerna som handlingen kretsar kring ser ut. Därtill kunde boken ha försetts med en omslagsbild som bättre skulle reflektera dess innehåll. Som helhet är avhandlingen dock relativt lätt att ta till sig och därmed också av intresse för en bredare allmänhet. Jag rekommenderar med andra ord boken inte bara åt forskare i populärkultur, utan även åt andra med ett intresse för film och science fiction.

Andreas Backa studerar folkloristik och religionsvetenskap vid Åbo Akademi.